

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

UN TRIMESTRE

Dins Espanya: una pesseta.
Fora d'Espanya: dues pessetes.

ADMINISTRACIÓ:

St. Bernat, 8, Pral. 2.ª
CIUTAT DE MALLORCA

(Administrador: Juan Riutort.)

LA AURORA

¿A ON LA VENEN?

A Manacor: Ca-mestre Antoni Fiol Ferrer, 5.

A Palma: Llibreria d'En Guasp Morey, 6.—Taller d'encuadernacions d' En Francesc Ferrer, Sta. Eulària, 25.—Llibreria de N.º Ernest Frau, Brossa.—Llibreria Amengual y Muntaner.

Surt cada dissapte per donar ventim i altres herbes an es qui s'ho guany

EL BISBE CAMPINS

§. 11

L'església de St. Antoniet de Sa Porta. Els Frares Terciaris Regulars Franciscans. Una Reial Orde atentatoria an el dogma catòlic i a una llei fonamental d'Espanya. Obra a les esglésies a balquena. Vicaria in capite a St. Jusep del Terme.

Ja ho sabeu a on era l'església de St. Antoniet, an el cap d'avall del carrer del Sindicat, encletxada dins la murada i davora la porta del seu nom. Segons el pla d'eixamplament de la Ciutat, aqueixa església havia d'anar abaix per fer lloc a un carrer, continuació del del Sindicat. No essent aquella església de l'Ajuntament, que és el qui comanda del solar de les murades, essent de la Diòcesi, el mateix Ajuntament, abans de 1906, ja va comprendre s'havia d'entendre amb el Bisbe sobre St. Antoniet, i per això hi anà una comisió de Retgidors, i acordaren amb el Bisbe que la Diòcesi posàs un home intès i l'Ajuntament un altre i les dues parts un tercer, i que aqueis tres diguessen quina cantitat havia de donar l'Ajuntament a la Diòcesi per porer tomar St. Antoniet i fer hi el carrer projectat. Quant ja s'eren pegats de preu i no estaven gaire enfora de cloure el contracte fixant la cantitat que havia de donar l'Ajuntament a la Diòcesi, hi hagué qui bufà a l'orella de l'Ajuntament que l'església de St. Antoniet, deixant d'estar consagrada an el culte, passava a esser de l'Estat, i que per lo mateix que acudís l'Ajuntament a l'Estat demanant-li que li cedís tal edifici, i així s'escaparien d'haver de donar res a la Diòcesi. L'ajuntament, tengué la mala hora d'escoltar e tant dolent consell, no esperant-se mai que el Bisbe fés lo que feu, que fonc aconsellar-se bé sobre els drets de l'Església i la manera de fer los valer, i dia 30 de juliol (1906) publica un Edicte treient a pública subasta l'església de St. Antoniet amb objecte de lliurar-la an el que hi digués més i aplicar el producte a la construcció d'una altra església més gran que s'era mester en aquelles barriades per atendre a les necessitats religioses de llurs habitants. Aquell acudit del Bisbe vengué molt de nou a la gent; els subjectes que havien fet donar a l'Ajuntament aquella passa tan poc airosa, romangueren veient visions y més de mig atxul'lats, i hi romangueren de tot quant dia 10 d'agost següent, dia senyalat del Bisbe per la subasta, se feu ella segons les prescripcions legals, i sortiren diferents senyors molt respctables a dir-hi, i se lliurà a favor del qui hi digué més que fou el digníssim D. Francesc Blanes. Lo feres per aquells fonc que el Sr. Blanes se presentà an el Registre de la Propiedad a registrar-hi l'església de St. Antoniet, i la hi registraren com dos i dos fan quatre. Tot Mallorca celebrà aquell triomf del Bisbe Campins, i tothom donava gracies a Deu de tenir un Bisbe tan coratjós, ardit, entès i travessadís per defensar els drets de l'Església contra tota classe de d'usurpadors i d'espampoladors. —Perque lo pitjor fonc que llavó l'Ajuntament s'hagué d'entendre amb don Francesc Blanes, propietari de la fa-

mosa església, el qual se feu pagar tot el valor d'ella, i l'Ajuntament l'agué de pagar fins a doblar i malla, i hagué de donar un grapat de mils de pessetes més que no li hauria costat si hagués clos el contracte començat amb el Bisbe. Aixó en va treure d'aquell procedir seu; en camvi l'Església hi gunyà tot allò per lo quant el Sr. Blancedí generosíssimament a l'Espisia tota ganancia que hi havia tenguda.

Brollà a Lluchmajor l'any 1893, a l'antic convent franciscà de St. Bonaventura, una Comunitat de Germans de la Tercera Orde, de St. Francesc, de vots simples, i descendent de la Provincia Franciscana de la 1.ª Orde de Catalunya. La llevor era bona i donà gran esplet; dins pocs anys, el 1897, aquella Comunitat ja pogué aixamenar enviant a Artà Germans per restablir-hi l'antic Convent de St. Antoni de Padua, los reberen els artanencs amb palmes d'or. Aqueis Germans sempre foren de molt bon esperit i uns grans escaraders de la Vinya del Senyor. El Bisbe Campins en feia gran çabal amb molta de raó i motiu; i per que cobrassen mes força i poguessen servir millor l'Església de Mallorca, els aconsellà que s'agregassen a la Venerable Tercera Orde Regular Franciscana, extesa per casi totes les nacions, amb Ministre General propi a Roma a l'església de St. Cosme i St. Damià, amb vots solemnes i formant una verdadera Orde Religiosa en tota l'extensió de la paraula, i que els Convents que ja tenien i que anirien formant, constituïssen una Provincia de Mallorca. Ja ho crec que aqueils Germans feren bon sò a tan bella perspectiva, tant que dia 1 d'abril d'aquell any (1906) acudiren an el Rdm. P. General dels Frares Terciaris Regulars de St. Francesc, demanant tal agregació per porer esser Regulars propiament dits i no just confreres d'una congregació de vots simples. El Bisbe dia 7 següent envià una recomanació molt calenta an el Rdm. P. General. El P. General amb lo seu Consell Definitori admet aquells Germans, així com ells demanaven, i prega a la Sagrada Congregació de Negocis i Consultes de Bisbes i Regulars que los concedesqui esser vertaders Regulars de vots solemnes i tenir un Noviciat comé tals Terciaris Regulars Franciscans; i la Sagrada Congregació digué que sí a tot, dia 7 de maig (1906). A les-hores el Rdm. P. General dia 13 de maig feu a sebre an els Germans Terciaris Franciscans del convent de Lluchmajor i d'Artà que quedaven admesos dins l'Orde Tercera Regular de St. Francesc tal com ho havia decretat la Sagrada Congregació i que les concedia que formassen ells nna Provincia Franciscana de Mallorca, anomenada de la Inmaculada Concepció de Maria i que tenguessen el Noviciat an el Convent d'Artà. i que per cinc anys fos Provincial lo Rt. Fr. Bartomeu Salvà, creant lo llavó mateix Lector en Sagrada Teologia. — Die 3 de maig el Rdm. P. General ja havia escrita una carta al Bisbe que vibra d'agraïment coral, tant que li diu que li es impossible donar-li les gracies que se mereix per lo que ha fet a favor dels Terciaris Regulars Franciscans de Mallorca, «per la pietat, bondat i benevolença» que els demostra i que seràn tals demostracions «un monument perpetu erigit dins el cor de tots els Frares mallorquins» i que tota l'Orde Tercera «pregarà per ell, per la seua prosperitat. per la seua prosperitat,

per la seua felicitat», i que els Terciaris Regulars mallorquins «el tendran sempre per pare i li seràn fills agraïdíssims que li faràn costat en tot i per tot», i que el seu «nom» (del Bisbe Campins) «serà preclar i romandrà memorable dins els Anals» franciscans. — Dia 17 de setembre (1906) celebraren els novells Terciaris Regulars llur agregació a la Tercera Orde Regular de St. Francesc, assistint-hi el Bisbe nostre, a l'església de St. Francesc de Ciutat que acabava de donar a dits Frares (dia 19 juliol), com també totes les altres antigues esglésies franciscanes de Mallorca a on volguessen fundar, i tot seguit fundaren a Inca, a l'antic convent de St. Francesc. El Bisbe el mateix 17 de setembre contestà an el Rdm. P. General, agrint aquella carta de 3 de maig tan afectuosa i laudatoria i manifestant-se ben resolt a seguir protegint la novella provincia Franciscana de la Tercera Orde Regular, la qual dona un magnific compte dins l'Església de Deu en l'edificació i santificació de les ànimes, i resulta una de tantes glories del Bisbe Campins, calificat del Rm. P. General comé Pare de tal Provincia Franciscana per lo molt i molt que feu per ella.

Ja sabeu lo arriscat que era el Comte de Romanones, abans d'haver ocupada la Presidencia de Ministres en materia d'atacar els drets imprescriptibles de l'Església desde qualsevol Ministeri que ocupàs. Una de les seues fetes més ferestes envers d'axó fonc la Reial Orde que feu donar dia 27 d'agost, tirant abaix l'art. 42 del Codic Civil, pue estableix el matrimoni canònic com única forma de matrimoni pels catòlics espanyols, dient tal Reial Orde romanonenca «que la disposició de l'art. 42 del Códic Civil no estableix cap precepte que escapsi gens la llibertat dels catòlics per acceptar un de les dues formes de matrimoni que estableix cap precepte que escapsi gens la llibertat dels catòlics per acceptar una de les dues formes de matrimoni que estableix la llei.» Tal interpretació de l'art. 42, tan besbaratada, absurda i atentatoria a la dignitat del Dogma catòlic i subversiva de la Llei fonamental d'Espanya, sublevà l'opinió pública espanyola, i casi tots els Bisbes feren sentir llur veu condemnatoria de tal atentat. Un dels qui parlaren més granat, més liampant, més a ferir, sens faltar a cap respecte degut, fonc el Bisbe Campins amb la seua Pastoral de 18 d'octubre (1906), que fibla i alsa terreta a luf contra els bontxinadors del «matrimoni dels catòlics espanyols.» Venturosament aquella impia Reial Orde durà poc perque En Romanones aviat va caure del Ministeri de Gracia i Justicia, i llavó la derreria de janer de 1907 pujà En Maura i el novell Ministre de Gracia i Justicia tirà abaix aquella atrocitat romanonenca, que era lo que se mereixia, dia 27 de febrer següent.

Aquest any de 1906 i el de 1907 hi hagué gran moviment constructiu davers les esglésies de Mallorca, impulsat tot ab gran ardor de part del Bisbe: obra a les taulades i pinacles i cadirat del cor de la Sèu; obra a Sta Eulàlia fent-s'hi la sacristia i soterranis devall capelles i l'erxiu; obra a Bina-salem que hi feien es campanar parroquial; obra a l'església nova d'Esporas que hi acabaven la fatxada; obra a Manacor, a on el campanar de la parroquia se feia amunt i amunt; obra an el campanar parroquial de Sta. Maria que hi havia pegat un llamp; obra a

Sóller a la parroquia que feien via ferm a la nova i magnifica fatxada: obra a Calonge a on tenien molt envant l'església nova d'estil romànic, començada l'any 1903 i beneïda del Bisbe dia 29 de setembre de 1909; obra a Consell a on feien el crever i campanar de l'església per engrandir-la i acabar-la d'afeitar; obra an el Pont d'Inca, a on seguien la decoració de la vistosa església de St. Alonso Rodriguez; obra a St. Jusep del Terme o Indioteria que feien una capella nova i aplegaven materials per acabar l'església; obra a So'n Carrió a on tenien també ben envant l'església nova; obra a So'n Servera, a on començaven amb gran coratge la maravellosa església ogival, projectada de D. Juan Rubió; obra a Vila-franca a on restauraven i decoraven l'església vella baix de l'intel·ligent direcció de l'Exm. Sr. Marquès de Vivot, que Deu tenga; i obra a l'antiga església de St. Bernat de la Real a on se feu una reforma i una restauració de gran elegancia i que costà milies an el Bisbe

Una altra cosa feu el Bisbe aquest any (1907) per la església que hem dit de St. Jusep del Terme. Començada l'any 1878 segons plans de l'arquitecte D. Lloaxim Pavía, beneïda l'any 1883 quant n'hi hagué un troç de habitable provisionalment, varen pendre gan vol les obres amb el llegat de D. Miquel Frau i Oliver, que l'any 1888 hi deixà la seua possessio So'n Nebot, que s'aplicà casi tota a la construcció de l'església i de la Vicaria; i feren la solemne bendició dia 24 de juny de 1899. Lo que sobrà de la venta de So'n Nebot per la construcció de l'església, se destinà per la dotació del Vicari que l'havia de servir. Pero no bastaven per això aquelles sobres. Els habitants d'aquell contorn feren 25000 pesetes i el Bisbe hi posà lo que hi mancava, i dia 19 de maç (1907) amb una magnífica Pastoral llatina declarà erigida aquella església en Vicaria in capite amb un goig i gaubança fora mida de la gent de tot aquell badiu.

Es Coliseu de Roma

Vespasià, vencedor de la Judea, va voler aixecar un monument perennal de sa seua propia grandesa i de sa grandesa del imperi. Dos amplex vestíbuls o corredors de travertí enrevoltaven sa gran elipse que te més de 560 metres de circumferencia, midant-ne més de 180 es diàmetre llarc i 150 es transversal; quatre ordes d'arcs, columnes i pilars sobreposats, que corresponen an es dòric, jònic i corinti, amb multitud de medallons i estatués an els costats de ses finestres, formaven sa fàbrica estupenda, que encare are, mirada desde es costat del Esquilí admira per sa seua esbeltes i elegancia. A s'interior des Coliseu, un espai de 270 peus de llargaria per 165 d'amplaria i més de 700 de circumferencia se deia sa arena, lloc destinat an els espectacles: es redondel de ses nostres plasses de toros; a primera línia i a convenient altura estava es podium, especie de galeria o gran palc, cubert de pedres ses més ricas destinat a ses persones distingides, pretors, consuls i vestals; demunt es podium, a sa part d'Orient, s'hi asseia l'Emperador i sa seua familia. A tota la part superior s'hi estenien, en sa forma que a ses

nostres plasses i circons, tres ordes de grades o bancs de pedra (*precinctio-nes*), de 24, 16 i 10 files respectivament, i a sa part més alta corria tot es redor un pòrtic sostengut per columnes, que venia a esser come sa corona d'aquell magnific ovalus de pedra tiburtina, apoiat demunt murades gegantines, revestit de marmols preciosos. Gran nombre de portes (*vomitória*) distribuïdes per tot s'edifici així com facilitaven a ses multituds una pronta instalació dins es Coliseu, així també oferien facil i casi instantanea sortida an aquells milenars i milanars de persones que, en direcció del Esquill o del Celi, omplint ses avengudes de sa via Sacra, allargaven es goig de s'espectacle, recordant en cent conversacions animades sa bravura d'uns, es bell morir dels altres, s'aspecte trist o alegre de s'Emperador, sa bellesa comprada de ses cortesanes.

Es Coliseu representa un orde d'idees, un aspecte de sa vida romana en els moments de més exuberancia i de més horrible locura. L'Orient i l'Occident contribuïren an aquella estupenda construcció: tots els ordes de s'arquitectura grega, sa grandiositat colossal del Egipte, el brassos dels desgraciats cautius de Jerusalem. ¿No és ver que hi ha qualque cosa de misteriosament estètic i original en aquesta varietat d'elements, que veuen a condensar-se en es peu del Palatí, formant una marevella d'art que té per corona ses set clàssiques *colines*? Montanya per defora, vall per dedins, gegant oriental vestit a la grega, es Coliseu contrapassa a tot lo que s'art grec i es romà varen porer concebre. Es Coliseu es un gran tassó imaginat i duit a terme amb ses proposicions que té: cada quatre dels seus arcs bé podríen passar per un palau dels més grans: essent vuitante els arcs, figurem-mos vint palaus de primer orde enfilats sense punt d'unió a una figura elíptica de quatre cossos sobreposats, sa cíntrura de la qual, brodada materialment d'estatues i relleus, vestida de marmols variats, abundan en columnes i en tota casta de riqueses, té més de mitx kilòmetre.

Vespasià i Tito, destinant a sa construcció des Coliseu els milenars de jufos que concorregueren a sa pompa des seu triunf, complien tal volta una missió providencial en s'història des poble israelita. Es temple de Salamó havia estat com es símbol de sa nacionalitat d'aquell poble, i es Coliseu de Roma va venir a esser com es testimoni melancòlic de sa seua dispersió. E-hi ha dins sa missió de s'arquitectura qualque cosa que no pot deixar de sorprendre a un filosof. Quant Deu va haver d'imposar a s'humanitat un càstic més terrible encare que es del diluvi, es càstic de sa confusió de ses llengües i de ses idees, que encare dura, va sercar els homos empenyats en sa construcció d'una torra que desafiava els niguls; més tart, quant Deu va voler descarregar sa seua ira demunt sa rassa, que va esser sa seua predilecta, la va enviar a Roma a aixecar un monument, que fos sa nova torre dels senyors del mon, condemnats inexorablement a decadencia i a dispersió i a vilipendi.

Es Coliseu es una obra anònima, com e-hu son casi totes ses grans obres del sigles. Es movimet de ses idees, es bull de ses opinions, s'alè de sa vida en ses èpoques verdaderament crítiques de s'història, produeix una invisible emanació de d'efluvis, que un dia, a sa veu d'un homo d'ingeni, o a s'impuls de sa sòrt, se condensen i prenen còs, com surten illes des fons alborotat de la mar. Els sigles son autors que no necessiten firmar ses seues obres: perque ses obres son els verdaders autografs dels sigles. S'esperit de s'Edat Mitja se recueix, queda sintetisat a un monument visible, a un gran munt de pedres i resulta sa Catedral de Colonia. Es geni espa-

nyol vol construir-se un palau de gloria més durader encare que els edificis de pedra, i apareixen es *Poema del Cid* i els *Romancers*. Sa civilització aràbiga, desarrollada i floreixent en el Mitx-dia d'Espanya, demana a s'arquitectura sa tradició dels seus propis càntics i de sa seua imaginació ardenta, i come per art d'encantament, surt dins sa planícia més hermosa del mon la bella Alhambra.

Tot això son obres sense firma, o per millo dir, son firmes magnifiques dels temps passats. En ses primoroses labors de la Alhambra hi ha unes lletres invisibles que diuen: *Civilització Aràbiga*. Es *Poema del Cid* i els *Romancers* duven per firma: *Es Poble Espanyol*. Dins sa Catedral de Colonia s'hi oeixen veus de ses pedres que diuen: *Edat Mitja*. Es Coliseu du una firma consemblant: *Imperi Romà*.

S. C.

Lull i no Lull!

Anfora coepit institui, currente rota curceol exit? Si el Senyor J. P. hagués tingut present aquestes paraules d'En Horaci, hauria comprés que no es tractava de insultar-lo personalment; noltros no sabiem qui era, ni quin ofici tenien els seues avis, li demanam perdó per aixó i per ses demés injurioses que sense voler tirarem demunt la seva persona.

Les raons que mos aguantan afirmant la nostra proposició son les sigüents:

Segons ses Normes Ortogràfiques, donades per l'Institut d'Estudis Catalans i que vos vareu admetre quant sa redacció de *Sa Marjal* les se va fer seves, els cognoms (llinatges) no seretgeixen per elles, «la possible esmena dels quals és naturalment de l'incumbencia exclusiva de qui els porta.»—*Es així* que el Beat no el se va esmenar, sino que se firmava i era anomenat pels altres Lull.—*Idò* segons ses normes Ortogràfiques que vos admetereu s'ha de dir, só pena de contradir-vos, Lull i no Lull.—Més, si els llinatges no canvien ortogràficament a no ser per l'incumbencia exclusiva de qui els porta, sededueix que el llinatge no canvien la seva ortografia perque el poble los pronuncii malament.—*Idò* s'ha de dir Lull i no Lull.

Lo just i lo raonable és que a cada qual s'el nòmbri pel llinatge que dugué en vida i amb el qual passà a l'història.

Es així que el Beat Ramón va portar en vida i passà a l'història amb el llinatge Lull.—*Idò* lo just y lo raonable és que se li diga Lull i no Lull.

Els llinatges no canvien considerats en quant indican i senyalen una persona determinada en un temps definit.—*Es així* que el llinatge Lull serveix per indicar i senyalar una persona determinada en un temps definit.—*Idò* el llinatge Lull, en quant determina la personalitat del Beat Ramón, no canvia.

En questions de filologia els qui han de definir són els filòlegs de pes.—*Es així* que aquets filòlegs diven i escriuen Lull.—*Idò* s'ha de dir i escriurer Lull i no Lull.

Argument d'autoritat.—Porem dir beu cara alta que totes les persones enteses en filologia, lulisme i literatura venen amb nosaltres, citarem les principals: Don Toni M. Alcover Pre. filòleg capdal de Mallorca, coneixedor del parlar de tot el territori de la llengua catalana; Don Tomàs Fortesa autor de la *Gramàtica de la Lengua Catalana* sortida a llum fa poc temps; Don Jeroni Rosselló, que fou el qui inicià la publicació de les obres del nostre geni R. Lull; Don Mateu Obrador, zelosíssim continuador de l'obra comensada pel seu antecessor; Don Llaotxim M. Bover, en la *Biografia*

Eclesiàstica completa, tom dotze; Don Salvador Bové, eminencia regnoscuda per tot-hom en questions de lulisme; Don Salvador Galmés i Don Jaume Borrás Pres, en les seves respectives obres de R. Lull; tots els poetes i literats de la nostra terra (un aucell no fa estiu), comensant per Don M. Costa, Don L. Riber, Don J. Alcover, Don R. Picó i Compomar, Dna. A. M. Salvà, Don Miguel i Don Bertomeu Farrà etc. etc.; i no tan sols les obres de filologia catalana sino les castellanes així ho confirmen, solament citaré el «Diccionario enciclopédico Hispano-Americano» editat per la casa Calleja, Madrid, a la paraula Lullio diu: (Raimundo, en català, Ramón Lull). Basta lo dit per veure que entre tots es filòlegs de retxa passa el llinatge del Beat com a Lull.

Argument colectiu.—Els qui coneixen el poble són els filòlegs capdals.—*Es així* que los esmentats son d'aqueixa classe.—*Idò* ells coneixen es poble i son la millor autoritat per definir la qüestió.

Esposades ja les nostres raons principals per demostrar que segons raó i justícia se li ha de dir Lull, res més tenim que dir-vos de part nostra, sino que passeu unes bones festes per a Nadal en santa pau i alegria; si mos voleu contestar contestau-mos, mentes nosaltres seguint los filòlegs, lulistes i literats direm que s'ha de dir era i sempre, a no ser que li mudin el llinatge: EL BEAT—RAMÓN—LULL.

G. VALDEMIR.

Ciutat de Mallorca 1915.

Noícies històriques

Epidemia que hi hagué a Artá l'any 1820

Trista i desconsoladora memoria deixà l'any vint del sigle passat dins la vida d'Artá i els pobles del seu terme Capdepera i Son Servera. La peste bubònica segava traïdorament les vides dels seu habitants sembrant per tot arreu la desolació i la mort.

Incert i discutible fins al present es el fet que, conta la tradició, donà principi a tan espantosa calamitat. Lo cert, és que a principi de maig l'ajuntament d'Artá, alarmat p'els rumors que pel poble se corrien, cridà a una de les sessions el Dr. Geroni Quetgles, metge de la vila, i en vista de les declaracions que aquest los va fer, prengueren ja desde tot-duna les precaucions degudes en quant a la netedat de cases i carrers, notificaren inmediatamente lo que passava a la Junta Provincial de Sanitat.

A final de maig estava declarada oficialment l'epidemia, i acordonats els pobles d'Artá, Son Servera i Capdepera.

Dia 28, el Vicari General escrivia an el vicari perpèuu d'Artá, notificant-li que el Bisbe, a instancia de la Junta Superior de Sanitat, havia ordenat que se tancàs l'església parroquial i totes les altres esglésies i oratoris a ella pertenedents, dispensant per tant als feels del precepte d'oir missa pel gran perill de contagi que e-hi havia an les reunions de gent. Al mateix temps amonestava al clero d'aquella parroquia a que se prestàs amb caritat a proposar els auxilis espirituals als malalts contagiats. I una prova de la manera com se va correspondre an aquesta exhortació és, que tres capellans, un d'ells el vicari perpèuu Dr. Vicens Farc, muriren víctimes de la peste.

Ses grans proporcions que prenia tan greu malaltia arribaren ben prest a intessar poderosament l'atenció general en tota l'illa i fora d'ella. Per aixó el Cabildo dia 31 del mateix mes, tenguent en conte un ofici del M. I. Ajuntament de Ciutat, fetxa del mateix dia,

resolgué que se fessen a la Seu rogatives amb exposició del Santíssim, i se començàs una novena a Sant Sebastià. S'ordenaren també per tot Mallorca dia 3 de juny rogatives i oracions; i dia 23 se rebé una comunicació del Ministeri de gracia i justícia en que se manifestava l'interés que s'havia prés el Rei per tan funets aconteixements. I per aixó mateix s'hagué de tancar el port de Palma, sense porer-se obrir fins dia 22 de desembre; aquest dia amb motiu de s'ubertura repicaren les campanes de tota la Ciutat.

Gran va esser també l'ajuda que vengué en auxili dels pobles contaminats. El Cabildo de canonges dia 23 de juny va acordar contribuir amb 8.000 reals cada més al sosteniment de 40 cavalls necessaris pel cordó tot el temps que duràs el contagi, ademés de 2.000 duros que per aixó mateix havia deixat dia 31 de maig al ajuntament; i a 12 de juliol notificà al vicari perpèuu d'Artá, que cedia tot el deute de sec que li perteneix dins el terme dels pobles infestats; ademés quatre prebendats de la Seu, per torn quinsenal, començant del primer canonge fins al darrer beneficiat, assistien constantment al cordo per socorrer les necessitats que s'hi ocorreguessen. I per real orde de 81 de juliol se cediren en benefici d'aquests pobles tot els fruits del extingit Real Patrimoni d'aquesta llla.

Notable fonc també la manera radical com se prengueren les prevencions necessaries i se procedí a atacar aquesta calamitat. El poble en massa abandonà les seues cases, i en pelegrinació dolorosa anà a viure a rústiques barraques establides provisionalment a llocs convenients; l'Ajuntament que residia a Son Forté, una de les principals agrupacions, i que se reunia amb la Junta de Sanitat tots els dies de les 8 a les 12 del matí, tenia escrupulosament organitzat el servici de netedat pública i privada, l'aprovisionament dels aliments necessaris, la manera d'atendre al enterrament dels morts i a la separació de malalts sospitosos amb totes les demes prevencions que ere del cas, per altre part l'Inspector de Sanitat, D. Bonaventura Casals, era homo de gran caracter i voluntat suficient al mateix temps que de ciencia per prendre les resolucions oportunes i imposar-les rigurosament així com exigien les circumstancies.

Per la curació dels atacats e-hi havia dos hospitals un a Sant Salvador i l'altre a Bellpuig a on s'hi duïen els més adelantats i se les subjétava a un tractament, segons pareix de bastant eficacia i a les hores lo millor que's coneixia.

A pesar de tots aquests auxilis medis i prevencions el morbós incendi s'estengué rapidament i durà per espai d'alguns mesos; de manera que dia 1 de setembre el Vicari General encare ordenava se digués en totes les esglésies la missa *pro vitanda mortalitate* amb exposició del Santíssim, si bé que ja havia mancabat molt de modo que dia 27 el Dr. Casals convidava ja l'Economo a traslladar la Mare de Deu de San Salvador amb motiu de l'expurgement que s'hi havia de fer. Dia 10 de novembre ja se trobava tot-hom a les seues propies cases, i se pot dir que no n'hi havia cap a on no hi faltàs qualque membre de la familia. 1362 a dins Artá només muriren víctimes de tan espantosa epidemia. No es d'extranyar idò que estiga tan fresca dins aquest poble la memoria d'aquell any funest i que se vege encare are derramar llàgrimes a les persones que contenen lo que sentiren dels seus antepassats recordant-les espantoses miserios del tristament memorable any de la peste.

SARETILL.

DEL TEMPS PASSAT

Defenses quantres moros a Manacor

Notícies des sitgle XVIII.

Es fets d'armes de que parlen ses cròniques i documents des sitgle XVIII, demostren que per aquell temps es moros, encara que haguessen perduda força, no deixaren anar s'idea de molestar ets habitants de ses nostres costes. Cristians i moros se feien es presoners que porien, i uns i altres malavetjaven rescatar es seus compatricis, cercant medis per conseguir-ho es meteixos cautius, ses seues families, ses autoritats i ademés, tractant-se des cristians, ses ordes religioses de Mercedaris i Trinitaris fundades amb aquest objecte.

L'any 1728 caigué cautiu, anant a Roma, el Rnt. D. Mateu Canyelles Pre. i beneficiat de la Parroquia de Manacor. Per donar-ne compte i veure de conseguir un subsidi per ajudar a rescatar-lo, convocà el Sr. Rector la Rda. Comunitat, segons consta en el *Llibre II de Determinacions*, d'ont copiam al peu de la lletra lo que seguex; *Dia 29 Juji 1728 - Congregats ut moris est etc. Fonch proposat per lo Rd. Sr. Dr. Guillem Vicens Pr. y Rtor. dient RRdi PPs. Assi present, te el Rd. Pere Amer pre. una carta del Sr. Dr. Michel Fullana pre. beneficiat en esta Parl. y no s'ion advocat, le qual sta cusida en el pregamí del present llibre y en sustancia conte que el Rd. Matheu Canelles pre. y beneficiat en esta Parl. de Manacor, es catiu de moros, y per rescatarlo demana en el Rd. comu li fasse limosna de algune quantitat, per ajude del rescat de dit Canelles pre., y axi vejen Vs. Ms. que disponen en esta materia. Fonch resolt per la comuditat que se donassen de dines de dita comuditat sinchquante lliures de nombre de aquelles cent vuitante vna lliura deu sous y quatre diners dic 181 L 10 s 4 prochides de 12 L 8 s 4 censal fan los Hereus del Hor. Juan Soler del ospital fet ut supra etc. Als 28 Janer 1730 ha rebut el Pare Michel Coñelles de la Compañia de Jesus les sobredites sinchquante lliures dic 50 Ll. dels Hereus del Honor Juan Soler del ospital per ajude del rescat del sobredit Matheu Canelles pre. y beneficiat en la Parl. Igia. de Manacor. El Rnt. Sr. Rector donà ademés una cantidat respectable come llimosna particular.*

Es cautiveri des beneficiat Canyelles s'anava allargant. Congregats altra volta el dia 2 d'Octubre de 1735 es Preveres que componien sa Comunitat Parroquial, se donà compte d'una carta escrita d'orde del Sr. Bisbe demanant que tenguessen come present en ses distribucions an el Rnt. Canyelles y que li senyalassen un'altra subvenció; mes eren tants ets atrassos que tenien a les hores es beneficiats de Manacor, que hagueren de contestar que per de prompte no era possible tal subvenció. I reunits altra vegada el 18 de Decembre p'el Rnt. Rector D. Miquel Vicens, (nebot del seu antecessor D. Guiem,) amb motiu de sa visita del Bisbe, los digué que d'ensà que S. Ilma. era arribat a Manacor no cessava de fer memoria de s'esclavitud del Sr. Canyelles i que havia dispost que fos convocada sa Comunitat per tractar d'assitir-li amb alguns diners i ajudar d'aquesta manera a rescatar-lo, manant que li donassen per escrit lo que se resolgués i autorisant perque fessen una o dues consignacions en favor del P. Miguel Canyelles ses contre persones que tenien deutes amb sa Comunitat. Es resultat d'aquestes gestions fone tant satisfactori que es Beneficiats determinaren con-

tribuir amb cent lliures mes a sa llibertat des seu consacerdot i compatrici.

Nou anys i cinc mesos durà s'esclavitud del Rnt. D. Matheu Canyelles, segons consta a s'acta de sa sessió del 11 d'Agost de 1750, aon resolgué sa Comunitat pagar-li ses distribucions de la mitat de temps des seu cautiveri, que ereu ses corresponents a quatre anys, vuit mesos i quinse dies, pero que servissen per completar ses cent lliures promesses l'any 1735, que no havien pogudes pagar de tot fins llevonnes i que qualqu devia haver hagut de bestreure. (*Llibre II de Determinacions. - Arxiu Parroquial.*)

1739. - Dia 5 de Mars, dematinada, ets homos que tripulaven sa barca d'un tal Andreu Nicolau en destriaren altres dues, prop de sa Punta d'En Amer, que duien bandera espanyola. S'hi acosten i preguntant-los qui eren, es desconeguts varen respoudre que eren catalans que anaven de Mataró a Menorca; s'hi arramben un poc mes i, veent que eren moros i no catalans, les despren dues canonades i uua partida de tirs, contestant es moros al acte amb una descàrrega de trabucs i quatre pessas d'artilleria, que feriren En Nicolau i un altre mariner, de manera que no los quedà més remei que girar sa proa a terra, en vista de ses forces amb que contaven es corsaris. I trobant-se es nostros en una situació tan apurada, les comparegueren per sa part de Llevant tres vaixells ben armats; los comaddaven En Mateu Calvet En Bernat Tur i En Nicolau Martí, i, aplegant-se amb sa barca d'En Andreu Nicolau, pitjaren darrera ses des pirates, que resultaren esser un ping i un londre català, que aquell havia agafat casi endret de Tarragona amb un carregament de vi, aigordent, faves i monjetes. Los perseguiren més de quatre hores fins que, devers les 11, En Tur i E. Martí alcansaren es buc caporal des pirates i e-hi entraren amb bona part de ses seues tripulacions, fent foc uns i altres a la desesperada per espai d'una hora, fins que a la fi es moros rendiren bandera i s'entregaren an es cristians.

Tengueren es moros 14 morts, i tots ets altres, que eren 87, caigueren presoners. D'aquests n'hi havia 33 de turcs i en greg renegat que havia pres es nom de Arraez Abram Mustafá i quedà greument ferit eil i altres set, havent-n'hi ademés 25 amb ferides de més poca importancia. Des nostros no n'hi hagué més que quatre de ferits, entre ells es dos volerosos tinents Martí i Nicolau. Es que més se distingiren foren un tal Juan Palau, qui amb un punyal matà dos turcs que l'investien, i es mariner Juan Riusech que amb un garrot rendí 6 moros i los acorralà a un recó de sa barca.

Després des combat es vencedors se'n dugueren es londre de remolc i hagueren de abandonar s'altre buc perque feia aigo a les totes, si be llevò hi tornaren i encara pogueren dur-se'n uns quants des 26 trabucs i vuit canons que tenia d'armament. (*N. Canyelles: Memorias diarias desde 1725 hasta 1746.*)

1758. - A principis de Juuy rondeiat-javen per ses nostres costes unes quantes barques de pirates mahometans, cercant avinentesa per fer un desembarc. Dia 5 arribà a la vila sa noticia de que eren entrades dins es Port de Manacor. (*Nicolau Ferrer de Sant Jordi: Libre de cosas memorables que han succetit en Mallorca.*)

1770 - Per por d'una invassió a Mallorca per qualque exercit inimic, el 26 d'Octubre ses Autoritats elegiren es capitans de ses viles per atendre a sa seua defensa. Resultà elegit i va esser destinat a Manacor D. Francesch Villalonga i Truyojs. (*Gabriel Ferrer: Noticiario.*)

1775. - Dia 11 de febrer tres llants pescadors, que no més duien entre tots catorse mariners i tres atlots, anaren a calar ses xerxes, i apenes s'hagueren allunyat una mica de ses nostres costes quant los envestiren tres vaixells de moros ben armats, que los donaren un snals i els agafaren, duquent se'n tots aquells pobres homos per esciaus. (*Guiem Vidal: Anales del R. de Mallorca.*)

1799. - Es Marquès de la Torre i D. Nicolau Daneto, capitans de ses dues companyies de milicies urbanes que hi havia a Manacor, el dia 1 d'Abril donaren compte a s'Ajuntament de que havien trespada tota la marina de sa seua jurisdicció, trobant molts de paratges aon ets inimics porien desembarcar fàcilment, i com a ells los era impossible moltes de vegades arribar d'hora an es lloc amenassat per defensar-lo, per sa llarga distancia que hi ha entre la vila i ses costes, proposaren que proveissen de fusells an ets amos de ses pssessions perque poguessen ajudar an es torrers i guardes secretes a aturar es desembarcs, mentres un correu duria s'avís a la vila, d'on partirien ses compannies cap an es punt amenassat. S'Ajuntament se fen seua sa proposta des capitans i comissionà es síndic D. Bartomeu Bosch i Caules per amor a Ciutat per demanar s'autorísació necessaria a ses autoritats superiors. (*Llibre de Determinacions. - Arxiu municipal.*)

Quant comensà es sitgle XIX es pirates moros anaven tant derrota batuda que a penes s'atrevien ja a molestar ets habitants des pobles i possessions de territorin cristians, pero sobre tot quedaren esbaltits quant França s'apoderà d'Alger l'any 1830. Amb aquesta conquista desaparegueren es perills d'invasió i acabaren ses pirateries d'ets africans.

H

Un pescador venturós

(acabai)

Pero la bona sort volgué que tornàs agafar es pare de tots es peixos i aquesta vegada pogué dir en veritat, oli m'hi ha caigut. Vegent-se sa ruxada demunt no perdré es temps fent series i supliques de que respectas es pescador sa seua vida, sino que coneguent que s'hora ja era venguda i que na seca e-hu havia de fer aquest pic, dirigint-se an es pescador i a sa seua dona, que badava uns uis com a salers i no poria sortir-ne de s'abil·lament en que era romassa mirant-se ben arreu aquell pexarro, les digué.

Sempre he malevetjat fer-vos bé, per això vui seguir fent-vos-ne fins i tot trobant-me a ses portes de la mort. Mira, digué an es pescador, quant hauré fet es cuec me treuràs sa ganya i es butzam i com que tan mateix tot això no t'ha de servir per rés, e-hu tiraràs dins mar, perque així podré tornar resucitar.

Ademés te recomán molt que me fasses donar tota sa sanc i per sa virtut maravellosa que té, seràs pare de tres infants, es més agraciats de la terra; tindràs també tres cavalls més coredors qu'En Rata i tres cans negres com una mora, pero que seran més lleugers qu'una titina i que en tot i per tot farán sempre es numero ú, i per clourer sa nou dins es teu jardí hi sortiran tres espasses que tairán més qu'un raó.

Sa sanc que te sobrarà la posaràs ben compartida dins tres ampolletes i demunt cada una e-hi escriuràs es nom d'un d'es tres fyis. I com ets ric i no vàs já ranca sega, los posaràs escola perque bona criansa, fa sa sanc bona i bona educació fá hom superior a si mateix i an ets altres.

Quant serán grans, dona-los un ca-

vall per hom, un cá i una espassa i envia los a correr mon. Tot es temps qu'estaran es fyis enfora de tu, pegaràs cada dia una uida a s'ampolleta que dú escrit demunt es nom d'es fyí, que s'en es anat, i si vouts que sa sanc que e-hi ha de dins es ben rosa, pren coratge, que an es teu fyí tot li vá vent en popa i tornarà en salvament. Pero si la trobes enterbolida, tindràs motius per creuer que a les hores passa per lloc estret.

Es pescador, quis'havia escoltat amb sos cinc sentits ben desperts, lo que li acabava de dir es peix, després de matar-lo, malavetjá cumpli fins a una til·la lo que li deixà encomanat.

Reculleix amb esment tota sa sanc i la posà dins tres ampolletes.

Tengué es tres fyis, s'entresenti a on hi hauria s'escola millor i quant l'hagué trobada los hi posà, perque aprenguessen de lletra i lo que més les convenia sebrer per ben viurer dins el mon.

Quant ja foren grandets i es mestre los tengué ben foguetjats en tot, un dia es pescador agafa es major des tres i li diu.

-Vet-aquí aquest cavall, i també aquest cá i espassa amb un serronet de doblés. Vestén p'el mon a cercar ventura i si malavetjes no sortir mai des solc, el Bon Jesus no te desamparará.

Es fyí qu'era ben criat, pren es cavall i es cá, sa posa a sa cinta s'espassa i es serronet de doblés que son pare, es pescador li donà i tot despedint-se d'ell, de sa mare i des germans que tant estimava i que dexar-los era un clau an es cor, s'allunya poc a poc fins a perdre-se de vista dels qui el seguïen amb sa vista i amb el mal dol de que no l'havien de voure pus.

Camina, caminarás sent a dir pes camí que enfora, molt enfora viu encantada dins un palau sa fia d'un rei, afegint-hi a tot això, qu'es jove que la gos desancantar se casaria amb ella.

Bona cosa feren encetar an aquell jove aquesta posta, ell qui anava en derrer d'aventures.

Ben mirat, digué per si mateix després de pensar-hi una estona, trop que me convé provar-li es pany an aquest encantament i si m'anava bé me vendria de mil oros casar-m'hi amb sa fia d'un rei. Pero no convé perdre mai sa tramontana de vista.

Amb aquestes reflexions i altres, anava donant fil a s'estel quant de prompte es cavall s'atura a s'entreforc de dos camins, qui se perdien dins s'entrelluu. ¿I are per on prenim? se demanà ell mateix. I mentres escampava la vista ença i enllà, vé acostarse una veieta que li demanava qualche coseta per amor de Deu.

-De bon grat la vos donaria, li digué, si me daveu es camí que me convé prendre.

-¿I a on li pegas, bon jovenet, si se pot sebrer? demanà aquella veieta amb veu poruga.

-M'en vaig alliberar sa fia d'un rei, que está encantada dins un palau.

-¿Deu t'en quart de fer tal calambri-nada! s'exclamà sa veieta treguent for ses de flaqueza.

A altres de més arromengats que tu los ha costat sa pell; guarda sa teua que bé val un sau.

Per molt que sermonetjeu, tan mateix no me fareu boca. Es cap me diu que treuré es caragol bufant. Vegent sa veieta que es voler fer mudar d'idees an aquell jovenet era batre ferro fret, li digué.

-Mira; ja que tan encarat e-hi vas i Deu fassa que no te tenga estojada s'hora en que t'en hagues d'empenedir, escolta es consei que te vui donar.

Es palau a on hi ha encantada sa fia del rei está tancat amb un portám de ferro i un cá rabios, que a totes hores el guarda, s'afua a tot es que s'hi acost.

-Jés aquest petit d'oli i un pá per lo que pugua esser.

